

“Allah’a ibâdet edin. O’na hiçbir şeyi eş tutmayın. Ana ve babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın ve uzak komşuya yakın arkadaşa, yolda kalmış olanlara, köle ve cariyelerinize iyilik edin. Allah kendisini beğenen ve böbürlenen kimseleri asla sevmez.”

(Nîsâ, 4/36)

J- KOMŞULUK İLİŞKİLERİNDE ÂDÂB

İctimâî bünye içerisinde kan ve akrabalık bağlarıyla bağlı olmakla birlikte, hakkı inkâr edilemez bir ilişki de komşuluk ilişkisidir. Öyle ki, Hz. Peygamber: “Cibril bana komşuyu o kadar tavsiye etti ki, komşuyu komşuya vâris kılacağını zannetim”¹ buyurmuş, komşuluk münasebetlerinin önemine dikkat çekmiştir.

Allah Teâlâ da bir âyet-i kerimesinde buyuruyor ki:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجُنُبِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin! O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anne ve babaya karşılık beklemeksizin iyilik edin! Ayrıca akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanı başınızdaki arkadaşa, yolcuya ve elinizin altındaki kimselere iyilik edin! Allah büyüklük taslayıp övünen hiç kimseyi sevmez!”²

Meşhur müfessirlerden Kurtubî bu âyet-i kerimeyi kastederek: “Görmüyor musunuz, Allah (cc) ana-baba ve akrabaya ihсандan sonra komşuları zikretmiş ve haklarına riayet edilmesini emretmiştir”³ diyerek komşuluk ilişkilerinin önemine dikkat çekmiştir.

¹ Buhârî, Edeb, 28; Müslim, Birr, 140, 141..

² Nîsa, 4/36.

³ Kurtubî, el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân, V/183.

İmam Maturidi tefsirinde demiştir ki: “Yakın komşu, aynı zamanda nesep bakımından akrabalığı olan, uzak komşu ise akrabalık bağı bulunmayan komşudur. Rasûl-i Ekrem (sav) buyurmuştur ki, üç türlü komşu vardır; Bir hakkı olan komşu, iki hakkı olan komşu, üç hakkı olan komşu. Üç hakkı olan komşu, akrabalık hakkı olan, İslam hakkı olan ve hanesi yakın olan komşudur. İki hakkı olan, İslam hakkı ve civar hakkı olan komşudur. Tek hakkı olan ise, sadece hanesi yakın olan; dolayısıyla civar hakkı olan komşudur.”⁴ Caru'l-Cünüb ise, arkadaş, yol arkadaşı ve meslektaş olabilir.⁵

1. Müslüman Komşular

Âyet-i kerimenin tefsirine göre komşuları, akrabadan olan komşular ve akrabadan olmayan komşular olmak üzere iki kısma ayırmak gerekmektedir. Çünkü komşunuzun kimliği ve “Sıla-i rahm” görevimiz sebebiyle yakınlığı önemlidir, insan olduktan sonra dini ikinci planda gelir.

Allah Teal iyilik etme konusunda şöyle buyurmuştur:

وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ

“Yakın komşu ve uzak komşuya iyilik edin...”

a. Yakın Komşu

Ayetteki bu ifade müfessirlerimiz tarafından üç şekilde anlaşılmıştır:

1. Evi yakın olan komşu.
2. Akrabanız olan komşu.
3. Müslüman komşu.

b. Uzak Komşu

Bu tabir de üç şekilde anlaşılmıştır:

1. Evi uzak olan, arada epey mesafe bulunan komşu.
2. Akrabanız olmayan komşu.
3. Gayr-ı Müslim komşu.⁶

Bundan şu sonuç çıkmaktadır, komşuluk ilişkileri evi en yakın olan ve akrabalık bağı bulunandan başlar, Müslim, Gayr-ı Müslim

⁴ Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Matüridi, *Te'vilatü Ehl-i's-Sünne*, Thk. Fâtıma Yusuf el-Haymi, Beyrut, 2004, I/419; *Keşfu'l-Estar an Zevaidi'l-Bezzar*, 1896.

⁵ Bkz. Celaleyn, *Tefsir*, I/78.

⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V/185; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, V/50, 51.

komşularla halka halka merkezden uzaklaşarak mahallenin ve şehrin tamamını kapsar. Bu konuda Rasûl-i Ekrem (sav)'den birçok hadis nakledilmiştir ki biz, müfessirlerin genellikle ittifak ettikleri birkaç hadis-i şerifi burada nakletmek suretiyle konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

İmam Mâturîdî'den de nakledilmiştir. Peygamber Efendimiz demiştir ki, “Komşu üçtür. Birincisi, komşuluk hakkı, akrabalık hakkı ve İslam hakkı olmak üzere üç hakka birden sahip olan; ikincisi, komşuluk hakkı ve İslam hakkı olmak üzere iki hakkı olan; üçüncüsü de, sadece komşuluk hakkı bulunan komşu. Tek hakkı bulunan bu komşu müşrik ve ehl-i kitap; Hıristiyan, Yahudi ve benzeri farklı din ve inançlara sâhip komşulardır.”⁷

Komşuluk alanı hakkında âlimlerimizden bazıları, “Bir kimsenin her yönden ancak kırk hâne komşusu sayılır” derken,⁸ bazıları da sayıya bakmaksızın, “Ezan okunduğu zaman, ezanı duyabilecek her hâne birbirinin komşusudur” demişlerdir.⁹ Bu görüş sahiplerinin haricinde bir başka gurup da: “O mahalle veya şehrin hepsi birbirinin komşusudur” demiş ve Allah Teâlâ'nın: “Eğer münafıklar inkârdan ve seninle gizli gizli savaşmaktan vazgeçmeyecek olurlarsa... sonra seninle çok az bir süre komşuluk yapabilirler”¹⁰ âyetini delil göstermişler ve “Bu âyette Cenâb-ı Hak şehrin hepsini birbirine komşu olarak nitelendirdi” demişlerdir.¹¹

2. Gayr-ı Müslim Komşular

Civarınızdaki gayr-ı müslim de olsa komşuluk hukuku devam etmektedir. Dininin ayrı olması komşuluk ilişkilerine mani değildir. Çünkü Yüce Rabbimiz Mümtahine suresinde şöyle buyurmuştur:

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Allah, dininiz hususunda sizinle savaşmayan, sizi yurdundan çıkarmayan kimselere iyilik etmenizi ve onlara karşı adil davranmanızı yasaklamaz! Zira Allah adil olanları sever.”¹²

⁷ el-Heysemî, M. Zevâid, K. Edeb, VIII/164.

⁸ Bkz. Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, V/185; Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, X/99.

⁹ Bkz. Aynı eserler ve aynı yerler.

¹⁰ Ahzab, 33/60.

¹¹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, V/185.

¹² Mümtahine, 60/8.

Gayr-ı müslim komşu, Müslümanların dinleri ve inançlarının gereğini yaşamaları konusunda, gizli ya da âşikâr olarak onlarla savaşmıyor ve onları yurtlarından çıkarmıyorlarsa, böylesine barışsever kimselerle iyi ilişkiler içerisinde olmak, hatta onlara iyilik etmek ve adalette muamele etmek yüce Allah'ın mü'minlere emridir.

Müslim, gayr-ı müslim, fark etmez. Toplum içerisinde komşuluk münasebetlerinin iyi olması; barış, birbirine iyilik yapma ve aniden ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılama esasına dayalı olarak seviyeli bir biçimde devam ediyor olması, ailelerin, dolayısıyla toplumun mutluluğuna mutluluk katacağı muhakkaktır. Çünkü düzeyli ve son derece olumlu komşuluk münasebetleri; yakın olsun uzak olsun, tüm komşuların iyi ve kötü günlerini, sıkıntılı ve sevinçli anlarını birlikte paylaşmaları sonucuna götürür. Bu da komşular arasında iyiliklerin yayılması, keder ve üzüntülerin dağılması açısından çok önemlidir. Bilhassa insanların yükünü hafifletmesi bakımından son derece rahatlatıcıdır. Mesela komşular olmasa cenazeler kimlerle kaldırılırdı? Tavsifi mümkün olmayan büyük acılar kimlerle paylaşabilirdi? Korunç belalar, musibetler ve saldırılar kimlerle göğüslenebilirdi? Komşuluk ilişkisi kopuk olanlar, acaba düğünlerini kimlerle yapıyorlardı? Dini ve tarihi bayramlarını kimlerle kutlamakta ve daha anlamlı hale getirmektedirler? Biliniyor ki, bu nevi sosyal olayların kolay, mutlu ve anlamlı bir biçimde yaşanmasında komşuların inkâr edilemez katkıları bulunmaktadır.

Rasûl-i Ekrem (sav), Efendimiz bir hadis-i şerifinde son derece hikmetli bir söz söylemiştir:

*“Kişinin saadetinden birisi de salih bir komşuya sahip olmasıdır.”*¹³ Bu söz hikmetin ta kendisidir ve o ailey Allah'ın özel bir lütfudur!

Ailelerin mutluluğu komşuların mutluluğu, komşuların mutluluğu da toplumun mutluluğu demek olacağından; Allah Teâlâ biraz önce kaydetmiş olduğumuz âyeti ile mü'minlere, komşuluk ilişkileri konusunda iyiliği emretmiş ve *“Yakın ve uzak komşuya ihsanda bulunun”* buyurmuştur.

3. Öncelik Hakkı Olan Komşu

Hz. Âişe'den nakledilmiştir:

“Dedim ki, yâ Rasûlallah, iki tane komşum var. Öncelikle hangisine ikramda bulunayım?”

¹³ Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, bab: 64, s. 54.

Allah'ın Rasûlü:

“Kapısı sana en yakın olandan başla” buyurdu.¹⁴

Kurtubî der ki: “Kapısı en yakın olana önceliğin tanınması, komşusunun evine girip-çıkanı daima görüp onunla beraber harcama his-sine sahip olabileceği sebebiyledir.”¹⁵

4. Komşuya İyiliğin Şekli

“Komşuya iyilik nasıl olmalıdır” konusuna geçmeden önce iyiliğin gerekliliği üzerinde biraz durmak istiyorum. Çünkü özellikle zamanımızda, siyasal ve sosyal gerginlikler bu müesseseyi yurdumuzda bir hayli zedelemiş gözükmektedir. Bu sebeple Rasûlullah'ın konu ile ilgili birkaç hadisini burada zikretmemiz gerekmektedir.

Hz. Peygamber komşuluk münasebetleriyle imânın ilişkisine dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, komşusuna ihsanda bulunsun.”¹⁶ Bununla da: “Kişi şayet Allah'a ve O'nun sevap ve ikabına gerçekten inanıyorsa” mânâsını kastetmiştir.¹⁷

Başka bir hadis-i şeriflerinde de komşuluk ilişkilerine dikkat etmeyen, onu ihmal edenler için: “Komşusu aç olduğu hâlde kendi karnını doyuran mü'min değildir”¹⁸ buyurmuş, vurdumduymazlığın şenaetini ifade etmiştir.

Komşusuna iyilik etmesi şöyle dursun aksine, gece gündüz onu rahatsız edip anormal hareketleriyle korkuya sevkedenler için de: “Allah'a ve ahiret gününe inanan, komşusuna eziyet etmesin”¹⁹ buyurmuş ve gerçek îman sahibinin komşusuna eziyet etmemesi gerektiğini beyan etmiştir. Diğer bir hadis-i şerifinde de bu gerekliliği yemin ile te'yid ederek:

– “Allah'a yemin olsun ki, îman etmemiştir” buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti.

Sahabe-i Kirâm:

– “Kim ya Rasûlullah?” diye hayretle sordu.

Rasûl-i Ekrem (sav):

¹⁴ Buhârî, Edeb, 32, VII/89.

¹⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V/185.

¹⁶ Buhârî, Edeb, 31, Nikah, 80; Müslim, İman, 47, H., I/68.

¹⁷ Fadlullahu's-Samet, *fî Tevdihi'l-Müfred*, I/183.

¹⁸ Buhârî, Edebu'l-Müfred, bab: 61, s. 52.

¹⁹ Buhârî, Edeb, 31; Müslim, İman, 74, 75.

– “Komşusunun, şerrinden emin olmadığı kimse” buyurdu²⁰

Demek ki, bir mü'min, komşusundan her an için tehlike umuyor, bu korku ile uykuları kaçıyor ve rahatsız oluyorsa, o komşu gerçek anlamda îman etmiş değildir. Gerçek mü'min olabilmesi için yaşayış ve davranışlarına dikkat etmeli, hiçbir şahıs, komşusundan dolayı, malı, canı ve namusu hakkından endişe duymamalıdır. Zaten gerçek mânâda Müslümanın tarifi de öyle değil mi? “Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir.”²¹

Komşuluk ilişkileri, îman ve İslam'la (şahıs için) bu derece ilgili olunca, demek ki, her Müslümanın, Allah'ın emrine itâat ederek komşusuna ihsanda bulunup memnun etmesi şarttır.

Kurtubî, mezkûr âyet-i kerîmenin, komşuya ihsanla: Onlarla hüsn-ü muâşeretle bulunmayı, eziyet vermeyip haklarına saygı duymayı kastetmiş olacağından bahsetmektedir ki, Rasûlullah'tan mervi hadis-i şerifler de onu doğrulamaktadır.

Muaz b. Cebel anlatıyor. Dedik ki: “Yâ Rasûlullah, komşunun hakkı nedir?” Allah'ın Rasûlü şöyle cevap verdi: “Senden, isterse borç vermen, yardım dilerse yardım etmen, ihtiyacı olursa karşılaman, hastalanırsa ziyaret etmen, ölürsa cenazesine iştirak etmen, bir hayırla sevinirse, beraber sevinip tebrik etmen, bir belâyâ uğrarsa üzüntünü belirtip teselli etmen, tenceren(de pişen)in kokusuyla ona eziyet etmemen veya ondan bir miktar ona da tattırman, üstün görünmemen yahut rüzgârını kesmek için binayı yükseltmemen, aldığın (turfanda) meyveden ona da vermen yahut göstermeden gizlice evine götürmen ki çocukları gördüğü zaman isteyip dolayısıyla onlara kızmasın. Çocuğunun elindeki yiyecekten dışarı çıkartmamandır. Size ne söylediğimi anlıyor musunuz? Komşunun hakkını tam olarak ancak Allah'ın merhamet ettiği az sayıda kimseler yerine getirebilirler.”²²

Bu hadis-i şerifte komşuluk âdâbı ancak özlü olarak anlatılmıştır. Bu temel olmakla beraber, buna benzer daha birçok yönden komşuyu memnun etmek, İslam'ın meşru' kıldığı ölçüde iyilik etmek elbette ki mümkündür. Bunu sınırlandırmak doğru olmaz. Zaman ve ortamın gerektirdiği, İslam'ın haram ve helâl olarak değerlendirdiği esaslara uygun düştüğü ölçüde komşu memnun edilebilir. Meselâ:

²⁰ Buhârî, Edeb, 29, VII/78.

²¹ Buhârî, İman, 4, I/8.

²² Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, V/188'den naklen. Bkz. el-Heysemî, M. Zevâid, K. Edeb, VIII/168-179.

Evinde pişen yemekten ona da bir pay ayırmak,²³ zaman zaman he-diye vermek,²⁴ hiçbir şey bulamazsa güler yüzle karşılayıp hâl ve ha-tırını sormak²⁵ komşuya yapılabilecek iyiliklerden sayılmıştır.

Rasûl-i Ekrem (sav) şöyle demiştir: “Sizden herhangi biriniz, komşusunun mertebisini duvarınız üzerine koymasına mani olmasın. Bu konuda izin talebini geri çevirmesin.”²⁶ Bu tavsiyesiyle Rasûlullah, komşuyu kendisinden uzak düşürecek şeyden ve lüzumsuz masrafa sokmaktan alıkoymak istemiş, yakınlıklarının kuvvetlenmesini arzu etmiş olabilir. Bu güzel bir davranış olur.

Komşu, ölüm veya kaza gibi herhangi bir felâketle karşılaştığı zaman, derhal yardımına koşmak, teselli etmeye çalışmak, hasta ise ziyaret etmek; bu esnada yapamayacağı işleri varsa onları yapmak, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını uğradığı felâket nedeniyle düşünemeye-ceğinden yemek hazırlatıp evine göndermek de felâket anında komşu-ya yapılabilecek iyiliklerden sayılabilir. Bu konuda Rasûlullah’ın şu tav-siyesini de burada kaydetmeliyiz: Abdullah’ın oğlu Ca’fer anlatıyor. Babam Ca’fer’in ölüm haberi gelince Rasûlullah (sav): “Ca’fer’in aile-sine yemek hazırlayın. Çünkü onların başına, kendilerini meşgul edecek bir durum gelmiştir, onlar bunu yapamazlar”²⁷ buyurdu. Gerçekten, ölüm, yangın, sel, deprem gibi büyük felâketler insanın açlığını unu-turacak yahut iştahını kesecek kadar büyük acılardır. Böylesi durum-larda komşuların ilgilenmesi ne kadar yerinde bir davranış olur!

5. Komşuluğun İcapları

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ. الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ. الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ. وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

“Hesap gününü yalanlayan şu adama baksana! (...) Böylesi salat sahiplerine yazıklar olsun! Onlar, salatlarını ciddiye almıyor; hep riyakârlık yapıyor ve en küçük bir yardımlaşmayı bile men ediyorlar.”²⁸

Evet, salatlarından gâfil olup riyakârlık edenlerle “mâûn”u men’edenlerin vay haline!

Mâûn: lügatta yardımlaşma ve dayanışma hususunda ödünç ola-rak alınıp verilen az şey mânâsına gelmektedir. Istılahta ise, İbn Ab-

²³ Müslim, *Birr ve’s-Silâ*, 42, 2625/141. H., IV/2025.

²⁴ Buhârî, *Edebu’l-Müfred*, Bab: 269, s. 208.

²⁵ Tirmizî, *Birr*, 45, 1970. H., IV/347.

²⁶ İbn Mâce, *Ahkâm*, 15, 2335, 2337. H., II/783.

²⁷ Tirmizî, *Cenâiz*, 21, 998. H., IV/323.

²⁸ *Mâûn*, 107/3-6.

bas ve bazı müfessirûna göre -malın az bir kısmı verildiği için- zekâta mâûn denildiği gibi komşular arasında âriyet (ödünç) olarak alınıp-verilen kazan, balta, kova gibi şeylere de mâûn adı verilmektedir.²⁹

İbn Kesir'in naklettiğine göre, İbn Mes'ud'dan (ra) mâûn'un ne olduğu sorulunca şöyle cevap vermiştir: *“İnsanların birbirlerinden alıp-verdikleri balta, tencere, kova ve bunlara benzer şeylerdir.”*³⁰

Bazı müfessirler de Hz. Âişe'den mervî hadis-i şerife dayanarak, vermeyip men'etmek helâl olmayan şeylerdir, demişler ki, o hadis de şöyledir:

Hz. Âişe demiştir ki; Rasûlullah (sav)'a:

– *“Ya Rasûlullah, men'edilmesi helâl olmayan şeyler nelerdir?”* dedim.

Allah'ın Rasûlü:

– *“Su, ateş, tuz ve benzeri şeylerdir”* buyurdu.

– *“Dedim ki, ya Rasûlullah, su mâlûm, ateşle tuz nasıl (oluyor da önem kazanıyor)?”*

Allah'ın Rasûlü:

– *“Ya Âişe, kim komşusuna yemek pişirmesi için ateş verirse, sanki o ateşte pişen yemeğin hepsini tasadduk etmiş gibi sevap kazanır. Kim tuz verirse, tuzun lezzetlendirdiği şeyin tamamını tasadduk etmiş gibi olur. Sudan bir miktar veren, sanki altmış adamı azad etmiş gibidir...”*³¹ buyurdu.

Bu izahattan anlaşılıyor ki, fitraten sosyal hayattan uzak olamayan insan, toplum içerisinde yaşarken, mutlaka diğer insanlara ihtiyaç duyacaktır. Özellikle de yokluk, kıtlık ve darlık ortamlarında...

Bir insan ihtiyaçlarından bir kısmını meşru alış-veriş yoluyla, çarşıdan, pazardan veya birbirinden satın almak suretiyle karşılayacağı gibi, bir kısmını da komşuluk münasebetleri çerçevesinde emanet olarak alıp, iade etmek suretiyle temin edecektir. Özellikle de çok nadir veya ayda yılda bir defa lazım olacak olan şeyleri... Allah Teâlâ bu gibi alışverişlerin normal olarak devam ettirilebilmesi için mü'minleri uyarmış; alınıp verilmesi âdet olan eşyadan balta, kazan, kova, su, tuz ve benzeri şeyleri cimrilik ederek vermek istemeyen ve

²⁹ Celâleyn, Tefsîr, II/275, Neseî, Medârik, IV/376; Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, IV/764, 65.

³⁰ İbn Kesir, Tefsîr, IV/555.

³¹ el-Heysemî, M. Zevâid, Edeb, VIII/166.

başkalarına da engel olan kimselere “Yazıklar olsun” şeklinde ta’rizde bulunmuştur. Çünkü bu gibi alış-verişler, Müslümanlar arasındaki yardımlaşma ve dayanışma sebebiyle kardeşlik bağlarını kuvvetlendiren insanî bir ilişkidir. Bir insanın ihtiyacını karşılamak ve gönülünü ferahlatmak gibi güzel bir şeydir. Aksi ise bu bağları zayıflatır, insanlık vasfını zaafiyete uğratar; hatta yok eder.

Şurası da bilinmelidir ki, bu nevi ihtiyaçlar ödünç alma yoluyla temin edilirken, haber vermeden alınmayacağı gibi, alanın ödünç aldığı eşyayı kendi mülkiyetine geçirmesi de helal olmaz.

Bu, Allah Teâlâ'nın: “*Mallarınızı, aranızda bâtl yollarla yemeyiniz*”³² tavsiyesine aykırı olacağı gibi, Rasûlullah (sav)'in düşüncesine de uymaz. Enes b. Mâlik (ra)'ın rivâyet ettiğine göre, Nebî (sav), ödünç olarak aldığı tabağı kaybedince, onu sahibine tazmin etmişti.³³ Yine kendisine bir tabak içerisinde getirilen yemeğe Hz. Âişe dokununca tabak elinden düşüp kırılmış, doğal olarak yemek de dökülmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “*Yemek yemek ile tabak da tabak ile ödetilsin*” buyurdu³⁴ ve alınan emanetin aynen iâde edilmesini emretti.

Fıkıh kitaplarında bu konuya ‘ariyet’ adıyla yer verilmiş ve tarif edilirken de: “*Aynı bâki kalmak şartıyla, bedelsiz olarak bir menfaatin temlikidir*” denilmiş; sadece menfaatin temliki söz konusu edilmiş, aynının mülkiyete geçirilmesi caiz görülmemiştir.³⁵

Kırılan yahut zayi edilen bir eşyanın sahibi dilerse ödetmeyebilir. Aksi halde, ödünç alanın, emaneti aynen veya bedelini teklif etmesi, öncekinin vermesi kadar önemli bir kadirşinaslık olur.

Bununla beraber, âriyet olarak alınan şeylerin itinâ ile kullanılması, zamanında geri iâde edilmesi, zayi edildiği zaman ödenmesi, komşuluk ilişkilerini ne kadar olumlu olarak etkileyeceği muhakkaksa; aksinin de menfi olarak etkileyeceği muhakkaktır. Bu yüzden Müslümanların, Cenâb-ı Hakk'ın:

Müminler, “*Emanetlerinizi ehline iâde ediniz*”³⁶ emrine uyarak, bu konuda titiz davranmaları önemli bir muâşeret esasıdır.

Alınan eşyanın işi biter bitmez iade edilmemesi veya sahibine sorulmadan başka bir ihtiyaç sahibine verilmesi ise âdâba aykırı bir davranış olur.

³² Bakara, 2/188.

³³ Tirmizî, Ahkâm, 23, 1360. H., III/641.

³⁴ Tirmizî, Ahkâm, 23, 1359. H., III/640.

³⁵ Serahsî, el-Mebsût, XI/133; Dr. Abdurrezzak es-Senhûrî, *Masâdiru'l-Hak Fi'l-Fıkhi'l-İslamî*, Beyrut, 1954, I/1953.

³⁶ Nîsâ, 4/58.